

Orijinal Kaynak: Kowalik, Michael. (2021). "Abortion & Phenomenology", *Philosophy Now*, Issue 128, October/November.

Atıf Şekli: Kowalik, Michael. (2021, Kasım 27). "Kürtaj ve Fenomenoloji", Çev. Gülden Zuhal Beleçoğlu, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/kürtaj-fenomenoloji

Kürtaj ve Fenomenoloji

Michael Kowalik

Türkçesi: Gülden Zuhal Beleçoğlu

Kürtaj konusu günümüzün en duygusal, politik hâle getirilen ve sosyal anlamda bölücü tartışmalardan biri olmayı sürdürmekte. Hem kürtaj yanlıları hem de kürtaj karşıtları çoğunlukla güçlü ve dogmatik inançlarla hareket ediyor, bu da onların uzlaştırılmaz gözükmeye sebep oluyor. Bu çıkmaz, büyük ölçüde tartışmaya odaklanmak için seçilen dini inanç, ahlak ve insan hakları gibi kriterlerden kaynaklanıyor olabilir. Bu kriterlerden hiçbiri kesin olarak ölçülebilir gerçeklere dayanmıyor ve daha çok teknik terimlere yakınlar yani dışarıdan eleştirilmeye uygun olmayan spesifik düşünce biçimlerini yansıtan kavramsal yapılara. Dini inanışlar genelde dinsel olmayan akıl yürütme tarafından incelenip düzeltilmeye açık değil ve bu sebeple de sıklıkla agnostik veya ateist bakış açılarıyla uzlaşmazlık içinde. Diğer taraftan nonteist ahlak anlayışı, toplumsal olarak inşa edilebilir (kültüre bağlı ahlaki gelenekçilik); şahsi (ahlaki öznellik) veya doğruluğu iddia edilen ahlaki gerçeklere dayandırılmış (ahlaki gerçekçilik) olabilir ve kürtaj tartışmasının kendisi bir kenara, etik hususundaki gerçeğe ilişkin tartışma tatmin edici bir çözüme yakın değil. İnsan hakları ise, birçok insanın hâlihazırda ahlakın gerektirdiğini düşündüğü şeyleri gösterme iddiasında fakat belirtildiği gibi; bu oldukça taraflı bir konu. Tüm bunlara rağmen bu birbirinden apayrı kriterlerden hiçbiri argümanlarını tarafsız şekilde temellendirmekte diğerinden fazla yol kat edemiyor.

Fenomenoloji, bilinçli farkındalık yapısını konu edinen alandır ve kürtaja insan hakları, dinsel inanış veya ahlakla ilişkilendirilen güçlüklerden kaçınan özgün bir bakış açısı sunar. Bunların aksine, kürtajın başka sebeplerle haklı çıkarabileceğini de reddetmeden, kişiliğin doğasından ve kasıtlı eyleme içkin olan yükümlülüklerden kürtaj olmamaya yönelik sebepler elde eder. Yani kürtajın can yaktığını çünkü insanların otomatikman kendileriyle özdeşleştirdikleri bir şeyi öldürmesini içerdiğini ve bizim insanlar olarak kendimizi özdeşleştirdiğimiz şeylerle inşa ettiğimizi söylüyor.

Bir Diğ erinde Kendimi Görmek

İstenmeyen bir çocuk olmak kendi içinde bir trajedir. Biyolojik ebeveynleriniz olmadan büyümek yeri doldurulamaz bir kayıp, kim olduğunuz konusunda kocaman bir boşluktur çünkü yalnızca biyolojik anne-babalar çocuklarına kalıtım yoluyla ilettikleri benzersiz özelliklere sahiptir. Kendinizi, ebeveynlerinizin (veya tersine sizin çocuklarınızın) sahip olduğu ve ifade ettiği davranış; özellik ve yatkınlıklarınızı görmek muhtemelen birey ve insanlık arasındaki en güçlü bağlantıdır. Bazı Yeni Kantçılar'a göre, özellikle Christine Korsgaard'ın *Self Constitution: Agency, Identity, and Integrity* (2009) [Özne İnşası: Kişilik, Kimlik ve Bütünlük] kitabına göre, kimse gerçek ebeveynlerimizden (ya da çocuklarımızdan) daha çok bizim gibi değildir ve olduğumuz şeye 'benzerlik' sayesinde mantıklı kişiler olarak kendimizi yaratırız.

Thomas Nagel ünlü "What Is It Like to Be a Bat?" (1974) [Yarasa Olmak Nasıl Bir Şeydir?] adlı makalesinde; "Bir organizmanın *en küçük şekilde de olsa*, bilinçli bir deneyim yaşamaması 'o organizma gibi olmak' diye bir şeyin var olduğu anlamına gelir" demiştir. Belki de en büyük fenomenolojik kavrayış, bir birey olarak sizin kendinizi yalnızca sizin gibi olan bireyler yoluyla bir Özne olarak tanımlayabilmeniz, yani bilinçli bir varlık olmanızdır. Eğer öyleyse esas fenomenolojik soru: "Ben olmak nasıl bir şey?" bilinçli bir varlığın ancak üyeleri kendisi gibi olan türden varlıklarla kendisini özdeşleştirmesiyle cevaplanabilir. Bu ilişkisel bağımlılık, Jürgen Habermas tarafından, "özne-ile-pratik-ilişkideki özne, kendisi üzerine düşünme [*reflection*] ile değil; yalnızca diğerlerinin bakış açısı yoluyla kendine kendisi hakkında güvence verebilir." diye yazdığı *Postmetaphysical Thinking* (1992) [Postmetafizik Düşünce] eserinde vurgulanmıştır. Bu görüş *The Future of Human Nature* (2003) [İnsan Doğasının Geleceği] kitabında detaylandırılmıştır: "Öznellik ... ötekilerle öznelerarası ilişki kurularak ortaya çıkmaktadır. Bireysel özne, yalnızca toplumsal dışlaşma yoluyla meydana gelmekte ve sağlam kabul görme ilişkilerinden oluşan ağ içinde istikrar kazanabilmektedir." Diğer bir deyişle, imgemin farkına vardığımda veya sadece kendim hakkımda düşündüğümde kendimi zaten belirli bir türün üyesi olarak görürüm.

Bu sebeple de kürtaj fenomenolojisinde öncelikli soru fetüsün ne derece kişiliğe sahip olduğu değil (gerçekten sahip olmayabilir), kendimizi buna bakarak insan olarak tanımladığımız *benzerliğin* derecesidir. Fetüste hatta belki döllenmiş tek hücreli bir zigotta kendimizden bir varlık görüyor muyuz? Döllenmiş yumurta bir kişi değildir, en azından insan yetişkinlerin olduğu anlamda, fakat bir spermatozoid veya döllenmemiş yumurtanın aksine çoktan normal koşullar içinde giderek önceden saptanmış özellikler —anne babasına benzerlik, sonra özgün fonksiyonel kişilik ve en sonunda da kişilik statüsü ile insan toplumuna üyelik— kazanacak olan; genetik olarak kesin bir varlıktır.

Yine de bu olasılıkların bilgisi tek başına herhangi bir gözle görülür benzerlik deneyimi ile desteklenmediğinden oldukça soyut. Ancak embriyo belirgin insan özellikleri geliştirmeye başladığında kabul görme deneyimi anlam kazanır. Bu canlı bize *benzedikçe* canlının koparılması ve ölümü bizi istemsizce daha fazla etkiler. Genel anlamda öldürmek

ille de ahlaki açıdan yanlış olmasa da öldürdüğümüz şeyle kendimizi özdeşleştirdiğimiz kadar kendimizi inşa etmemiz hasar görür. Bu etki öyle güçlüdür ki muhtemelen sadece bilgisayar simülasyonu olan bir insanı ‘öldürsek’ bile, simülasyonun benzerliğiyle orantılı olarak üzüntü yaşarız.

Bütünlük ve Kişilik

Jane English, “Abortion and the Concept of a Person” (1975) [Kürtaj ve Kişilik Kavramı] başlıklı makalesinde insan yaşam formuna atfedilebilecek ve hepsi bir araya geldiğinde bunların bir kişiyi oluşturduğunu kesinleştirecek gerekli ve yeterli ortak özellikler olmadığını iddia ediyor. Aksine bizi Diğerlerinde insanlığı aramaya ve onları kişileştirmeye iten şey, diğer varlıklarla kendimizi refleksif (kendini tanıyan) bir yolla bağdaştırma ihtiyacımızdır. İleri sürdüğüm gibi, öz bilince sahip kişiler olmamız için algıladığımız benzerlik açısından ait olduğumuz türden varlıkları tanımaya çalışırız. *Kendimizin* temelini oluşturan özellikleri başkalarında gördükçe kendimize daha gerçekçi; tartışmasız parçası olduğumuz ve varlığına değer verdiğimiz türe daha doğru yaklaşırız. Özdenlik, doğası itibarıyla *kişilik* için değerlidir: ne zaman bir fiili gerçekleştirsek, fiil ehliyetimize, böylece kişiler olarak varlığımıza ve bununla birlikte olduğumuz türe değer vermeliyiz...Bu yüzden neye benzediğimizi inkar etmektense aramak ve korumak için yeterli sebebimiz var.

Özellikle bir sıkıntı yaşamadan yüzlerce hayvan cesedine bakabiliriz. Yani, hayvanların acı çekmesinden pişmanlık duyabiliriz fakat insan olmayan hayvanları kendi türümüzden saymayız. Aynı büyüklükte bir insan katliamına şahit olsak bir daha asla aynı olmayacak şekilde bu deneyim yüzünden sarsılır; muhtemelen hayatımızın kalanını travmatize halde geçiririz. Kendimiz bir insanın ölümüne sebep olsak bunun etkisi çok yıkıcı olur. Türümüze yönelik her saldırı, haklı da olsa, Christine Korsgaard’ın temel ‘bütünlük’ diye tanımladığı şeyi negatif yönde etkiler: “Kendi türümden, *yansımamdan* veya *benzerliğimden* herhangi böylesi bir kopma kendi bilincime zararlı etki ederek artık onun benim olduğum türden bir varlık olmadığını gösterir.” Bir başka insanı öldürmek bazı durumlarda kendini koruma nedeniyle veya diğer sebeplerden dolayı kaçınılmaz olabilir fakat cenin gelişiminin hangi aşamasında olursa olsun kendi türümüzden birini öldürmek diğer sebeplerden bağımsız olarak bizim kendi kişiliğimize hasar verebilir. İnsana benzerliğin embriyo gelişiminin hangi aşamasında kavranabileceği kesin değil, yine de fenomenolojik bakış açısına göre öldürülen şeyde benzerlik seviyesi ne kadar yüksek olursa öldürme eyleminin Kişi için o kadar zararlı olacağı açık. Refleksif bilinci azalmış bir birey tabii ki dünyada materyal bir varlık olarak —bir nesne olarak— yok olmaz fakat giderek artan yabancılaşma, ahlaki bozukluk, kişiliğini kaybetme veya kimlik bölünmesi tecrübe edebilir. Bu da dolayısıyla kasıtlı eylemlerde azalmaya yol açabilir. Korsgaard’a göre, “kendi kişisini oluşturmakta daha az başarılı bir eylem buna ilişkin olarak daha az eylemdir. Yani bu anlayışta eylem, derecelerden oluşan bir fikirdir.” Yani temel bütünlüğünden bu derece taviz vermiş kişi, daha az kişidir. Kişiliğin en alt derecesi ‘eziyet çeken ruh’undur. Artık bir kişi değil, yalnızca “bir doğa olayı, bir nesne, bir şey” olanın.

İhtiyatlı Sonuçlar

Söylediğim hiçbir şey kürtajın illegal olması gerektiğini ya da ahlaki açıdan yanlış olduğunu veya kürtajı seçmek için iyi sebepler olmadığını savunmuyor. Yalnızca kürtajın ilgili kadın ve erkekler için negatif sonuçları olduğunu öne sürdüm. Yani kürtaj hakkındaki bu fenomenolojik izahat, kişilerin bu sebepler üzerine karar almasını talep etmeden ve kürtajın diğer sebeplerden haklı olabileceği gerçeğini de reddetmeden kürtaj olmamak için sebepler gösteriyor.

Kaynakça

English, Jane. (1975). "Abortion and The Concept Of A Person," *Canadian Journal of Philosophy*, 5(2), pp. 233-43. DOI: 10.1080/00455091.1975.10716109

Habermas, Jürgen. (1992). *Postmetaphysical Thinking: Philosophical Essays*, Trans. William Mark Hohengarten, Cambridge: MIT Press.

———. (2003). *The Future of Human Nature*, Trans. Hella Beister, Max Pensky, and William Rehg, Cambridge: Polity Press.

Korsgaard, Christine. (2009). *Self Constitution: Agency, Identity, and Integrity*, USA: Oxford University Press.

Nagel, Thomas. (1974). "What Is It Like to Be a Bat?" *The Philosophical Review*, 83(4), pp. 435-50.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan sosyalbilimler.org, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org'da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.